

Homilia de gratiarum actione

ΠΕΡΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ, Λόγος.

Ἐκούσατε τῶν ῥημάτων τοῦ Ἀποστόλου, δι' ὧν Θεσσαλονικεῦσι διαλέγεται, παντὶ νομοθετοῦντος τῷ βίῳ. Ἡ μὲν γὰρ διδασκαλία πρὸς τοὺς ἐκάστοτε αὐτῷ παρατυγχάνοντας ἦν· τὸ δὲ ἀπ' αὐτῆς ὠφέλιμον ἐπὶ πᾶσαν διαβαίνει τὴν τῶν ἀνθρώπων ζωὴν. Πάντοτε χαίρετε, φησὶν· ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε. Τί μὲν οὖν τὸ χαίρειν αὐτὸ, καὶ τί τὸ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλιμον, καὶ πῶς δυνατὸν τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν κατορθοῦν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστίαν ἀποδιδόναι τῷ Θεῷ, ὡς δυνατὸν μικρὸν ὕστερον διηγησόμεθα. Ἄ γε μὴν παρὰ τῶν ἐναντίων ἡμῖν ἀπαντᾶ, διαβαλλόντων τὸ τῆς νομοθεσίας ἀδύνατον, ταῦτα προδιαλαβεῖν ἀναγκαῖον. Τίς γάρ ἐστιν ἀρετὴ, φησὶ, νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν διαχύσει ψυχῆς φαιδρὸν καὶ γεγανωμένον διάγειν;

Πῶς δὲ καὶ δυνατὸν κατορθωθῆναι τοῦτο, μυρίων περισταμένων ἡμᾶς ἀβουλήτων κακῶν, ἀναγκαίαν τῇ ψυχῇ τὴν κατήφειαν ἐμποιοῦντων, ἐξ ὧν χαίρειν καὶ διευθυμεῖσθαι πλεον ἀδύνατον, ἢ τὸν ἀποτηγανιζόμενον μὴ ἀλγεῖν, καὶ τὸν κατακεντούμενον μὴ ὀδυνᾶσθαι; Ἡ πού τις καὶ τῶν περιστώτων ἡμᾶς ἐνταῦθα, τὴν ἀσθένειαν ταύτην τῶν λογισμῶν 31.220 ἀρβύλων, προφασίζεται προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις, ὅς διὰ τὸ περὶ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν ὀκνηρὸν τῷ νομοθέτῃ περιτρέπειν τὰς μέμψεις ἐπὶ χειρεῖ, ὡς ἀδύνατα διορίζοντι. Καὶ φησὶ· Πῶς δυνατὸν μοι πάντοτε χαίρειν, τῶν αἰτιῶν τῆς χαρᾶς οὐκ ἐπ' ἐμοὶ κειμένων; Ἐξωθεν γάρ ἐστι τὰ ποιητικὰ τοῦ χαίρειν, καὶ οὐκ ἐν ἡμῖν ἀποκείμενα· φίλου παρουσία, γονέων χρονία συντυχία, χρημάτων εὐρέσεις, τιμαὶ παρὰ τῶν ἀνθρώπων, πρὸς ὑγίαν ἐκ χαλεπῆς ἀρβύστιάς ἀποκατάστασις, ἢ λοιπὴ τοῦ βίου εὐημερία· οἶκος εὐθηνῶν διὰ πάντων, τράπεζα πλήθους, κοινωνοὶ τῆς εὐφροσύνης οἱ ἐπιτήδαιοι, ἀκούσματα καὶ θεάματα ἡδονῆν φέροντα, ὑγεία τῶν οἰκιοτάτων, καὶ ἡ λοιπὴ αὐτοῖς τοῦ βίου εὐροια. Λυπηρὰ γὰρ οὐ τὰ ἡμῖν προσπίπτοντα μόνον τῶν ἀλγεινῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ φίλους καὶ συγγενεῖς ἀνίων τα. Ὡστε ἐκ πάντων τούτων ἀνάγκη ἀθροίζεσθαι τὸ περιχαρὲς καὶ εὐθυμον τῆς ψυχῆς. Καὶ πρὸς τοὺς τοις, ὅταν ὄραν ὑπάρχη ἐχθρῶν καταπτώσεις, ἐπὶ βούλων πληγὰς, εὐεργετῶν ἀμοιβὰς, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐὰν μῆτε παρὸν τι τῶν δυσκόλων, μῆτε προσδοκώμενον ὅλως τὴν ζωὴν ἡμῶν ἐπιταράσῃ· τότε δυνατὸν ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ τὴν χαρὰν. Πῶς οὖν πρόσταγμα ἡμῖν δέδοται τὸ μὴ ἐκ προαιρέσεως κατορθοῦμενον, ἀλλ' ἐπακολούθημα ἐτέρων προηγουμένων ὑπάρχον; Πῶς δὲ καὶ ἀδιαλείπτως προσεύξομαι, τῶν τοῦ σώματος χρεῶν ἀναγκαίως τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς περιστρεφουσῶν πρὸς ἑαυτὰς, ἀδυνάτου ὄντος κατὰ ταυτὸν πρὸς δύο μερίμνας τὴν διάνοιαν κατατέμεσθαι; Ἀλλὰ καὶ ἐν παντί μοι εὐχαριστεῖν διατέτακται. Εὐχαριστήσω στρεβλούμενος, αἰκίζόμενος, ἐπὶ τροχοῦ κατατεινόμενος, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκκοπτόμενος; Εὐχαριστήσω τυπτόμενος τὴν ἄτιμον πληγὴν παρὰ τοῦ μισοῦντος; πηγνύμενος ὑπὸ τοῦ κρύους, λιμῶ καταγρόμενος, ἐπὶ τοῦ ξύλου δεδεμένος, ἀτεκνωθεὶς ἀθρώως, ἢ καὶ τῆς γυναικὸς αὐτῆς ἐστερημένος; ἐκ ναυαγίων ἐξαίφνης ἐκπεσὼν εὐπορίας; πειραταῖς κατὰ θάλασσαν, ἢ λησταῖς κατ' ἡπειρον περιτυχών; τραύματα ἔχων, συκοφαντούμενος, ἀλητεῦν, τὸ δεσποτικὸν οἰκῶν; Ταῦτα καὶ ἔτι πλείω τούτων, κατηγοροῦντες τοῦ νομοθέτου, συνείρουσιν,

ἀπολογία τῶν ἀμαρτημάτων ἑαυτοῖς εὐτρεπίζειν ἡγούμενοι τὴν ἐπὶ τοῖς διατεταγμένοις ἡμῖν, ὡς ἀδυνάτοις, διαβολὴν.

Τί οὖν φαμεν; Ὅτι, πρὸς ἕτερα βλέποντος τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὰς ψυχὰς ἡμῶν πειρωμένου χαμόθεν πρὸς ὕψος μετεωρίζειν, καὶ ἐπὶ τὸ οὐράνιον μετατιθεῖν πολίτευμα, οἱ μὴ ἐφικνούμενοι τῆς μεγαλονοίας τοῦ νομοθέτου, περὶ γῆν καὶ σάρκα, ὡς περὶ τέλημα σκώληκες, ἰλυσπώμενοι ἐν τοῖς τοῦ σώματος πάθεσι, τὸ δυνατόν τῶν 31.221 ἀποστολικῶν διατάξεων ἀπαιτοῦσιν. Ὁ δὲ προκα λείται εἰς τὸ πάντοτε χαίρειν οὐχὶ τὸν τυχόντα, ἀλλὰ τὸν οἶος αὐτὸς ἦν, οὐκέτι ζῶν ἐν σαρκί, ἀλλὰ ζῶντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, ὡς τῆς πρὸς τὸ ἀκρότατον τῶν ἀγαθῶν συναφείας μηδαμῶς τὴν ἀπὸ τῶν ὀχληρῶν τῆς σαρκὸς συμπάθειαν δεχομένης. Ἀλλὰ κἂν διακόπτηται ἡ σὰρξ, ἢ τῆς συνεχείας διάλυσις ἐναπομένει τῷ πεπονθότι τοῦ σώματος μέρος, τῆς διαδόσεως τοῦ λυποῦντος οὐ δυναμὲ νης διικνεῖσθαι πρὸς τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς. Εἰ γὰρ ἐνεκρώσαμεν τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, κατὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιεφέρομεν, ἀναγκαίως ἢ ἀπὸ τοῦ νενεκρωμένου σώματος πληγὴ πρὸς τὴν ἀπολελυμένην τῆς συναφείας αὐτοῦ ψυχὴν οὐ χωρήσει. Ἀτιμίαι δὲ καὶ ζημίαι, καὶ οἰκείων θάνατοι οὐκ ἀναβήσονται πρὸς τὸν νοῦν, οὐδὲ καταστρέψουσι τὸ ὑψηλὸν τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ὧδε συμπάθειαν. Εἰ μὲν γὰρ τὰ αὐτὰ φρονοῦσι τῷ σπουδαίῳ οἱ ταῖς δυσκολίαις περιπεσόντες, οὐ παρέξουσι λύπας ἑτέρῳ, οἷ γε μηδ' αὐτοῖ λυπηρῶς διαφέροντες τὰ συμπίπτοντα· εἰ δὲ κατὰ σάρκα ζῶσιν, οὐδ' οὕτω λυπὴ σουσιν, ἀλλ' ἐλεεινοὶ κριθήσονται, οὐ τῶν περι στάσεων μᾶλλον, ἢ τοῦ μὴ προαιρεῖσθαι τὰ δέοντα. Ὅπως δὲ ψυχὴ, ἢ ἅπαξ προσδεθεῖσα τῷ πόθῳ τοῦ Κτίσαντος, καὶ τοῖς ἐκεῖ κάλλεσιν ἐνειθισμένη φαιδρύνεσθαι, τὸ περιχαρὲς αὐτῆς καὶ εὐθυμον ὑπὸ τῆς ποικίλης μεταπτώσεως τῶν σαρκικῶν παθημάτων οὐ μεταβαλεῖ· ἀλλὰ τὰ τοῖς ἄλλοις λυπηρὰ προσθήκην εὐφροσύνης ποιήσεται.

Οἶος ἦν ὁ Ἀπόστολος, εὐδοκῶν ἐν ἀσθενείαις, ἐν θλίψεσιν, ἐν διωγμοῖς, ἐν ἀνάγκαις, καυχήματα ἑαυτοῦ τὰς ἐνδείας ποιούμενος· ἐν λιμῷ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν διω γμοῖς καὶ στενοχωρίαις, ἐφ' οἷς ἄλλοι δυσανα σχετοῦσι καὶ πρὸς τὸν βίον ἀπαγορεύουσιν, ἐπὶ τού τοις αὐτὸς ἀγαλλιώμενος. Οἱ τοίνυν ἀπαιδευτῶς ἔχοντες τῆς ἀποστολικῆς διανοίας, καὶ μὴ συνιέντες, ὅτι πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν ἡμᾶς προσκαλεῖται ζωὴν, τολμῶσι κατηγορεῖν τοῦ Παύλου, ὡς ἀδύνατα ἡμῖν διορίζοντος. Ἀλλὰ μὴν διδασκέσθωσαν ὅσαι τοῦ χαίρειν εὐλόγως αἰ ἀφορμαὶ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγαλοδωρεᾶς ἡμῖν πρόκεινται. Παρήχθημεν εἰς τὸ εἶναι, μὴ ὄντες· κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἐγενήθημεν· νοῦν καὶ λόγον συμπληροῦντα ἡμῶν τὴν φύσιν ἔχομεν, δι' οὗ Θεὸν ἐγνωρίσαμεν. Καὶ τὰ κάλλη τῆς κτίσεως ἐν τέχνῳ καταμανθάνοντες, δι' αὐτῶν, οἶονεὶ διὰ γραμμάτων τινῶν, τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ περὶ πάντα 31.224 πρόνοιαν καὶ σοφίαν ἀναγινώσκομεν. Διακριτικοὶ ἔσμεν ἀγαθοῦ καὶ τοῦ χείρονος· ἐκλογὴν τοῦ συμφέροντος καὶ ἀποστροφὴν τοῦ βλαβεροῦ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως δεδιδάγμεθα. Ἀλλοτριωθέντες Θεοῦ διὰ τῆς ἀμαρτίας, πάλιν εἰς τὴν οἰκειότητα ἀνεκλήθημεν, τῷ αἵματι τοῦ Μονογενοῦς ἐκ τῆς ἀτίμου δουλείας ἐξαιρεθέντες. Ἀναστάσεως ἐλπίδες, ἀγγελικῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσεις, ἢ ἐν οὐρανοῖς βασιλεία, τὰ ἐν ἐπαγελίαις ἀγαθὰ, καὶ διανοίας καὶ λόγου δύναμιν ὑπερβαίνοντα. Πῶς οὐχὶ ταῦτα προσήκει χαρᾶς ἀλήκτου καὶ εὐφροσύνης διηνεκοῦς ἐξαρκεῖν νομίζειν αἷτια, ἀλλ' οἶεσθαι τὸν γαστριζόμενον, καὶ καταυλούμενον, καὶ ἐπὶ μαλακῆς κοίτης ἀνατετραμμένον καὶ ῥέγγοντα, τοῦτον ἀξίως χαρᾶς διαζῆν; Ἐγὼ δὲ τούτοις μὲν τὸ θρηνεῖσθαι φαίην ἂν πρέπειν παρὰ τῶν νοῦν ἐχόντων· μακαρίζειν δὲ τοὺς ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος τὴν παροῦσαν ζωὴν διαφέροντας, καὶ τὰ παρόντα τῶν αἰωνίων ἀμειβομένους, κἂν ἐν φλογὶ διάγωσιν οἱ Θεῷ συνημμένοι, ὡς

οἱ τρεῖς παῖδες ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας, κἄν λέουσιν ὧσι συγκαθειργμένοι, κἄν ὑπὸ κήτους καταποθέντες, ὑφ' ἡμῶν τε χρῆναι μακαρίζεσθαι, καὶ αὐτοὺς ἐν χαρᾷ διάγειν, οὐχὶ τοῖς παροῦσιν ἀλγυνομένους, ἀλλὰ τῇ ἐλπίδι τῶν εἰς ὕστερον ἡμῖν ἀποκειμένων εὐφραϊνομένους. Οἶμαι γὰρ τὸν ἀγωνιστὴν τὸν καλὸν, ἅπαξ ἐπὶ τὸ τῆς εὐσεβείας στάδιον ἀποδύντα, φέρειν χρῆναι γενναίως τὰς πληγὰς τῶν ἀντιπάλων ἐλπίδι τῆς δόξης τῆς ἀπὸ τῶν στεφάνων.

Καὶ γὰρ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν οἱ κατὰ τὰς παλαιστράς τοῖς πόνοις προσεθισθέντες οὐ πρὸς τὸ ἀλγεινὸν συστέλλονται τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁμόσε χωροῦσι τοῖς ἀντιπάλοις ἐπιθυμία τῆς ἀναρρήσεως, τῶν παραυτίκα πόνων ὑπερορώντες. Οὕτω τῷ σπουδαίῳ κἄν παρῆ τι τῶν τραχυτέρων, οὐκ ἐπισκοπήσει τῷ χαίρειν. Διότι Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται· ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν· ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα· ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατασχύνει. Διὸ καὶ ἐτέρωθι τῇ θλίψει ὑπομένειν, καὶ τῇ ἐλπίδι χαίρειν παρὰ τοῦ αὐτοῦ προσετάχθημεν. Ἐλπίς οὖν ἐστὶν ἡ τὴν χαρὰν σύνοικον τῇ ψυχῇ τοῦ σπουδαίου παρασκευάζουσα. Ἄλλ' ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος καὶ κλαίειν χρῆναι ἡμᾶς προστάσσει μετὰ κλαιόντων· καὶ Γαλάταις γράφων, ἔκλαιε περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τί δεῖ λέγειν Ἱερεμίαν κλαίοντα; καὶ Ἰεζεκιήλ θρήνους ἀρχόντων ἐκ προστάγματος Θεοῦ γράφοντα, καὶ πολλοὺς δὲ τῶν ἀγίων οἰμώζοντας; Οἶμοι, μήτερ, ὡς τίνα με ἔτεκες; καὶ, Οἶμοι, ὅτι ἀπόλωλεν εὐλαβὴς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ὁ κατορ 31.225 θῶν ἐν ἀνθρώποις οὐκ ἔστι· καὶ, Οἶμοι, ὅτι ἔγε νόμην ὡς συνάγων καλάμην ἐν ἀμῆτῳ.

Καὶ ὅλως ἐρεύνησον τὰς φωνὰς τῶν δικαίων, κἄν πού τινα εὔρης σκυθρωποτέραν φωνὴν ἀφιέντα, πεισθήσῃ, ὅτι πάντες τοῦ κόσμου τούτου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς τῆς δυστήνου ταύτης καταστενάζουσιν. Οἶμοι, ὅτι ἡ παροιμία μου ἐμακρύνθη. Ἐπιθυμίαν γὰρ ἔχει ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι. Ὡς οὖν ἐμπόδιον τῆς χαρᾶς, τῆς παροικίας ταύτης τὴν παράτασιν δυσχεραίνει. Δαβὶδ δὲ καὶ ἐν μέλεσιν ἡμῖν θρήνον τοῦ φίλου κατέλιπεν Ἰωνάθαν· ὃ συναπεθρήνησε καὶ τὸν ἐχθρὸν ἑαυτοῦ. Ἄλγῳ ἐπὶ σοὶ, ἀδελφέ μου, Ἰωνάθαν· καὶ, θυγατέρες Ἰσραὴλ, θρηνήσατε ἐπὶ Σαούλ. Τὸν μὲν γὰρ θρηνεῖ, ὡς ἕναπο θανόντα τῇ ἀμαρτίᾳ, τὸν δὲ Ἰωνάθαν, ὡς μέχρι παντὸς αὐτῷ κοινωνήσαντα τοῦ βίου. Καὶ τί δεῖ τὰ ἄλλα λέγειν; Ἄλλ' ἐδάκρυσε καὶ ὁ Κύριος ἐπὶ Λαζάρῳ, ἐδάκρυσε καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ. Καὶ μακαρίζει δὲ τοὺς πενθοῦντας, καὶ πάλιν τοὺς κλαίοντας. Καὶ πῶς σύμφωνα ταῦτα, φασὶ, τῷ, Πάντοτε χαίρετε; Οὐδὲ γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν δάκρυόν τε καὶ χαρὰ τὴν γένεσιν ἔχουσι. Τὸ μὲν γὰρ, οἷον ἐκ πληγῆς τινος, τῆς προσβολῆς τοῦ ἀβουλήτου τὴν ψυχὴν τύπτοντος καὶ συστέλλοντος, καταθλιβομένου τοῦ περικαρδίου πνεύματος, ἀποτίκτεσθαι πέφυκεν· ἡ δὲ χαρὰ οἷον σκίρτημά τί ἐστὶ τῆς ψυχῆς ἐπαγαλλομένης τοῖς κατὰ γνώμην. Ὅθεν καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα συμπτώματα διενήνοχε. Τοῖς μὲν γὰρ λυπουμενοῖς ὑπώχρος καὶ πελιδνὸς καὶ κατεψυγμένος ὁ ὄγκος· τοῖς δὲ φαιδρυνόμενοις ἔξανθοῦσα καὶ ὑπέρυθρος ἡ τοῦ σώματος ἔξις, μονονουχὶ πηδῶσης τῆς ψυχῆς, καὶ προωθουμένης ὑφ' ἡδονῆς εἰς τὸ ἔξω. Πρὸς δὲ ταῦτα ἐροῦμεν, ὅτι καὶ οἱ θρήνοι καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἀγίων διὰ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην ἐγίγνοντο. Ἀεὶ οὖν ἐνορῶντες τῷ ἀγαπητῷ, καὶ τὴν ἐκεῖθεν ἑαυτοῖς εὐφροσύνην συναύξοντες, τὰ περὶ τοὺς ὁμοδόλους ἑαυτῶν ὠκονόμουν· πενθοῦντες τοὺς ἀμαρτάνοντας, ἐπανορθούμενοι αὐτοὺς διὰ τῶν δακρύων. Ὡσπερ δὲ οἱ ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν ἐστῶτες, τοῖς ἐν τῇ θαλάττῃ βαπτιζομένοις συμπάσχοντες, οὐ προΐενται τὴν οἰκείαν ἀσφάλειαν ἐν τῇ περὶ τῶν κινδυνευόντων φροντίδι· οὕτως οὐδὲ οἱ τοῖς ἀμαρτήμασι τῶν πέλας ἐπιστυγνάζοντες τὴν οἰκείαν ἀφανίζουσιν εὐφροσύνην. Τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, καὶ μείζονα ποιοῦσιν αὐτήν, ὑπὲρ 31.228 τῶν εἰς τὸν ἀδελφὸν δακρύων τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου καταξιούμενοι.

Διὰ τοῦτο μακάριοι οἱ κλαίοντες, καὶ μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται, καὶ αὐτοὶ γελάσουσι. Γέλωτα δὲ λέγει οὐ τὸν διὰ τῶν παρειῶν ἐκπίπτοντα ψόφον ἐν τῷ αἵματος ἀναβρασμῷ, ἀλλὰ τὴν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ παντὸς σκυθρωποῦ ἴλα ρότητα. Κλαίειν οὖν μετὰ κλαίωντων συγχωρεῖ ὁ Ἀπόστολος, ἐπειδὴ τὸ δάκρυον τοῦτο οἶονεὶ σπέρμα καὶ δάνεισμα γίνεται τῆς αἰωνίου χαρᾶς. Ἀνάβα μοι τῇ διανοίᾳ, καὶ θέασαι τὴν ἀγγελικὴν κατάστασιν, εἰ ἄλλη τις αὐτοῖς πρέπει κατάστασις, πλὴν τοῦ χαίρειν καὶ διευθυμεῖσθαι· ὅτι ἠξίωται παρεστάναι Θεῷ, καὶ ἀπολαύειν τοῦ ἀπορρήτου κάλλους τῆς δόξης τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. Πρὸς ἐκεῖνον οὖν τὸν βίον παρορμῶν ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, πάντοτε χαίρειν ἡμῖν διατάξατο. Ἀλλὰ μὴν πρὸς γε τὸ δακρῦσαι τὸν Κύριον ἐπὶ Λαζάρῳ καὶ ἐπὶ τῇ πόλει ἐκεῖνο εἶπεῖν ἔχομεν, ὅτι καὶ ἔφαγε, καὶ ἔπιεν, οὐκ αὐτὸς τούτων δεόμενος, ἀλλὰ σοι μέτρα καὶ ὄρους τῶν ἀναγκαίων τῆς ψυχῆς παθημάτων καταλιμπάνων. Οὕτω γοῦν καὶ ἐδάκρυσεν, τῶν ὀδυρτικῶν καὶ φιλοθρήνων τὸ ἄγαν περιπαθὲς καὶ ταπεινὸν ἐπανορθούμενος. Εἰ γάρ τι ἄλλο, καὶ τὸ δακρῦειν τῆς ἐκ τοῦ λόγου συμμετρίας προσδεῖται· ἐπὶ τίσι γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ πόσον, καὶ πότε, καὶ ὅπως προσῆκεν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐμπαθὲς ἦν τὸ δάκρυον τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ διδασκαλικὸν, ἐκεῖθεν δῆλον· Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν. Τίς ἡμῶν κοιμώμενον ὀδύρεται φίλον, ὃν μικρὸν ὕστερον προσδοκᾷ διυπνίσειν; Λάζαρε, δεῦρο ἔξω. Καὶ ὁ νεκρὸς ἐζωοποιεῖτο· καὶ ὁ δεδεμένος περιεπάτει. Θαῦμα ἐν θαύματι· κει ρίαις δεδέσθαι τοὺς πόδας, καὶ μὴ κωλύεσθαι πρὸς τὴν κίνησιν.

Μεῖζον γὰρ ἦν τὸ ἐνισχύον τοῦ ἐμ ποδίζοντος. Πῶς οὖν ὁ τοιαῦτα ἐνεργεῖν μέλλων δακρῦων ἄξιον τὸ συμβᾶν ἔκρινεν; Ἡ δῆλον, ὅτι, πανταχόθεν τὸ ἀσθενὲς ἡμῶν ὑπερίδων, μέτροις τισὶ καὶ ὄροις τὰ ἀναγκαῖα περιέλαβε πάθη; τὸ μὲν ἀσυμπαθὲς ὡς θηριῶδες ἐκκλίνων, τὸ δὲ φιλόλυπον καὶ πολύθρηνον ὡς ἀγενὲς παραιτούμενος. Διὸ περ, ἐπιδακρῦσας τῷ φίλῳ, αὐτὸς τε τὴν κοινωνίαν τῆς ἀνθρωπείας φύσεως ἐπεδείξατο, καὶ ἡμᾶς τῶν ἐφ' ἑκάτερα ὑπερβολῶν ἠλευθέρωσε· μήτε καταμαλακίζεσθαι πρὸς τὰ πάθη, μήτε ἀναισθητῶς ἔχειν τῶν λυπηρῶν ἐπιτρέπων. Ὡς οὖν κατεδέξατο τὴν πείναν ὁ Κύριος, τῆς στερεᾶς τροφῆς διαπνευσθείσης αὐτῷ, καὶ τὴν δίψαν προσήκατο, τῆς ὑγρότητος ἀναλωθείσης τῆς ἐν τῷ σώματι· καὶ ἐκοπίασε, τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων ἐκ τῆς ὀδοιπορίας ὑπερταθέντων· οὐ τῆς θεότητος τῷ καμάτῳ δαμαζομένης, ἀλλὰ τοῦ σώματος τὰ ἐκ φύσεως ἐπακολουθοῦντα συμπτώματα δεχομένου οὕτω καὶ τὸ δάκρυον προσήκατο, τὸ φυ 31.229 σικόν τῇ σαρκὶ ἐπιγίνεσθαι σύμπτωμα συγχωρῶν. Ὅπερ συμβαίνει, ὅταν τὰ κοῖλα τοῦ ἐγκεφάλου, τῶν ἐκ τῆς λύπης ἀναθυμιάσεων πληρωθέντα, οἶον δι' ὀχετῶν τινῶν τῶν κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς πόρων τοῦ ὑγροῦ τὸ βάρος ἀποσκευάζεται. Ὅθεν ἤχοι τινες, καὶ ἴλιγγοι, καὶ σκοτώσεις ἐπὶ ταῖς ἀδοκίτοις τῶν λυπηρῶν ἀκοαῖς ἐγγίνονται, περιδονουμένης τῆς κεφαλῆς ὑπὸ τῶν ἀτμῶν, οὐς ἢ ἐπὶ τὸ βάθος τοῦ θερμοῦ συστολὴ ἀναπέμπει. Εἶτα, οἶμαι, ὡσπερ τὸ νέφος εἰς ψεκάδα, οὕτως τὸ πάχος τῶν ἀτμῶν εἰς δάκρυον διαλύεται. Ἐνθεν καὶ ἡδονὴ τίς ἐστὶ τοῖς λυπουμένοις περὶ τὸν θρήνον, λανθανόντως διὰ τοῦ κλαίειν κενουμένου αὐτοῖς τοῦ βαρύνοντος. Συνίστησι δὲ τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς ἢ πείρα τῶν γινομένων. Πολλοὺς γὰρ ἔγνωμεν ἐν συμφοραῖς ἀνηκέστοις ἀποστάζειν τὸ δάκρυον βιαίως ἐγκαρτερήσαντας· εἶτα τοὺς μὲν εἰς ἀνήκεστα ἐμπεσόντας πάθη, ἀποπληξίας ἢ παραλύσεις, τοὺς δὲ, καὶ παντελῶς ἀποψύξαντας, ὡσπερ ἐρείσματος ἀσθενοῦς, τῆς δυνάμεως αὐτῶν τῷ βάρει τῆς λύπης ὑποκλασθείσης.

Ὅ γὰρ ἐπὶ τῆς φλογὸς ὄρα ὑπάρχει, ὑπὸ τοῦ οἰκείου αὐτὴν καπνοῦ καταπνίγεσθαι, μὴ ὑπεξιόντος, ἀλλὰ περὶ αὐτὴν εἴλου μένου, τοῦτο φασὶ καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομούσης τὸ ζῶον δυνάμεως γίνεσθαι· ἀπομαραίνεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ὀδυνηρῶν,

καὶ κατασβέννυσθαι, μηδεμιᾶς γινομένης ἐπὶ τὸ ἕξω διαπνοῆς. Μὴ τοίνυν εἰς συνηγορίαν τοῦ οἰκείου πάθους τὸ τοῦ Κυρίου προβαλλέσθωσαν δάκρυον οἱ φιλόλυποι. Ὡς γὰρ ἡ βρώσις, ἣν ὁ Κύριος ἔφαγεν, οὐκ ἔστιν ἡδυπαθείας ἡμῖν ἀφορμὴ, τὸ ἐναντίον μὲν οὖν, ἐγκρατείας καὶ αὐταρκειᾶς ὄρος ὁ ἀνωτάτω· οὕτω καὶ τὸ δάκρυον οὐκ ἔστι νομοθεσία πρὸς τὸ θρηνεῖν, ἀλλὰ μέτρον εὐσχημονέστατον ἐκτεθὲν, καὶ κανὼν ἀκριβῆς, καθ' ὃν προσῆκε σεμνῶς καὶ εὐσχημόνως τοῖς τῆς φύσεως ὄροις ἐμμένοντας διαφέρειν τὰ λυπηρά. Οὔτε οὖν γυναιξίν, οὔτε ἀνδράσιν ἐπιτέτραπται τὸ φιλοπενθῆς καὶ πολύδακρυ, ἀλλ' ὅσον ἐπιστυγνάσαι τοῖς λυπηροῖς καὶ μικρὸν τι δάκρυον ἀποστάξαι, καὶ τοῦτο ἡσυχῇ, μὴ ἀναβρυχώμενον μηδὲ ὀλολύζοντα, μηδὲ καταρρήγνυντα χιτῶνα, ἢ κόνιν καταχεόμενον, μηδ' ἄλλο τι τοιοῦτον ἀσχημονοῦντα τῶν ἐπιτηδευομένων παρὰ τῶν ἀπαιδεύτως ἐχόντων πρὸς τὰ οὐράνια. Δεῖ γὰρ τὸν κεκαθαρμένον τῷ θεῷ διδασκαλίῳ, οἷον ὀχυρῶ τινι τειχίῳ τῷ ὀρθῷ λόγῳ πεφράχθαι, καὶ ἂν δρεῖως καὶ καρτερῶς τὰς τῶν τοιούτων παθῶν προσβολὰς ἀπαμύνασθαι· καὶ μὴ καθάπερ εἰς τι χω 31.232 ρίον ὑποκαθήμενον, τῷ ταπεινῷ καὶ ὑπέικοντι τῆς ψυχῆς, τὸν τῶν παθῶν ὄχλον ἐπιρρέοντα δέχεσθαι. Ἀνάνδρου γὰρ ψυχῆς, καὶ οὐδένα τόνον ἐκ τῆς ἐπὶ Θεὸν ἐλπίδος ἐχούσης, τὸ σφοδρῶς καταρρήγνυσθαι καὶ ὑποπίπτειν τοῖς λυπηροῖς. Ὡσπερ γὰρ οἱ σκώληκες τοῖς ἀπαλωτέροις τῶν ξύλων ἐντίκτονται μάλιστα, οὕτως αἱ λῦπαι τοῖς μαλακωτέροις ἤθεσι τῶν ἀνθρώπων ἐμφύονται. Μὴ γὰρ ἀδαμάντινος ἦν ὁ Ἰώβ τὴν καρδίαν; μὴ γὰρ ἐκ λίθου ἦν αὐτῷ πεποιημένα τὰ σπλάγχνα; Ἔπεσον αὐτῷ δέκα παῖδες ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ, μιᾷ πληγῇ συντριβέντες ἐν τῷ οἴκῳ τῆς θυμηδίας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀπολαύσεως, ἐπικατασεύσαντος αὐτοῖς τοῦ διαβόλου τὸ οἶκημα. Εἶδε τράπεζαν αἵματι μεμιγμένην· εἶδε παῖδας διαφόρως μὲν κατὰ τὸν χρόνον ἀποτεχθέντας, κοινῇ δὲ ὑπελθόντας τοῦ βίου τὸ τέλος.

Οὐκ ὤμωξεν, οὐ κατετίλατο κόμην, οὐκ ἀφῆκε τινα φωνὴν ἀγενῆ, ἀλλὰ τὴν αἰδίμιον ἐκείνην καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνυμνουμένην εὐ-χαριστίαν ἀπεφθέγγετο· Ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο· εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον. Μὴ ἀσυμπαθῆς ὁ ἄνθρωπος; Καὶ πῶς; ὅς γε περὶ ἑαυτοῦ λέγει· Ἐγὼ ἔκλαυσα ἐπὶ παντὶ θλιβομένῳ. Ἄλλ' ἄρα μὴ ἐψεύδετο ταῦτα λέγων; Καὶ μὴν μαρτυρεῖ αὐτῷ ἡ ἀλήθεια, ὅτι πρὸς ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς καὶ ἀληθινὸς ἦν· Ἄνθρωπος γὰρ, φησὶν, ἄμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβῆς, ἀληθινός. Σὺ δὲ ὠδαῖς τισὶ πρὸς τὸ κατηφές πεποιημέναις παραθρηνεῖς, καὶ μέλεσι γοεροῖς ἐκτῆκεν σεαυτοῦ τὴν ψυχὴν ἐπιτηδεύεις· καὶ ὡσπερ τῶν τραγωδῶν ἴδιόν ἐστι τὸ ἀνάπλασμα καὶ ἡ σκευὴ μεθ' ἧς τὰ θέατρα καταλαμβάνουσιν· οὕτως οἷε προσήκειν καὶ τῷ πενθοῦντι πρέπον εἶναι σχῆμα, μέλαν ἱμάτιον, καὶ αὐχμηρὰν κόμην, καὶ σκότος ἐν οἰκίᾳ, καὶ ῥύπον, καὶ κόνιν, καὶ μέλος στυγνόν, αἰεὶ νεαρὸν τῆς λύπης τὸ τραῦμα τῆ ψυχῆ διασῶζον. Κατάλιπε ταῦτα ποιεῖν τοῖς μὴ ἔχουσιν ἐλπίδα. Σὺ δὲ ἐδιδάχθης περὶ τῶν ἐν Χριστῷ κοιμηθέντων, ὅτι Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ· σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται 31.233 σῶμα πνευματικόν. Τί οὖν κλαίεις τὸν ἐξεληθόντα μεταμφιάσασθαι; Μήτε σεαυτὸν θρήνει ὡς βοηθοῦ τινος πρὸς τὸν βίον στερούμενος· Ἀγαθὸν γὰρ, φησὶν, ἐλπίζειν ἐπὶ Κυρίῳ, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄνθρωπον. Μήτε ἐκείνον ὀδύρου, ὡς δεινὰ πεπονθότα. Μικρὸν γὰρ ὕστερον· ἢ ἐξ οὐρανῶν σάλπιγξ αὐτὸν διυπνίσει, καὶ ὄψει αὐτὸν παριστάμενον τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ. Ἄφες οὖν ταύτας τὰς ταπεινάς καὶ ἀπαιδεύτους φωνάς. Οἱ μοι τῶν ἀπροσδοκῆτων κακῶν· καὶ τό· Τίς δ' ἂν ταῦτα ὠήθη γενέσθαι; καὶ, Πότε δ' ἂν προσεδόκησα γῆ κατακρύψειν τὴν φιλάτην ἐμοὶ κεφαλὴν;

Ταῦτα γὰρ κἂν ἑτέρου λέγοντος ἀκούωμεν, ἐρυθριᾶν ἡμᾶς προσῆκε τοὺς ἕκτε τῆς μνήμης τῶν παρελθόντων καὶ ἐκ τῆς τῶν παρόντων πείρας τὰ ἀναγκαῖα τῆς

φύσεως πάθη δεδιδαγμένους. Ούτε οὖν άωρίαί θανάτου, ούτε άλλαι τινές δυσκληρίαί άδοκήτως έμπεσοῦσαι, έκπλήξουσιν ήμās ποτε τούς παιδαγωγουμένους τῷ λόγω τής εύσεβείας. Οἶον, παῖς μοι ήν νεανίας, μόνος τοῦ βίου διάδοχος, παραμύθιον γήρωσ, έγκαλλώπισμα γένους, άνθος τών όμηλικών, στήριγμα τής οίκίας, αυτό τής ήλικίας ήγε τὸ χαριέστατον· οὔτος άνάρπαστος οἴχεται· και γή και κόνις γέγονεν, ό πρό βραχέως ήδὺ μὲν άκουσμα φθειγγόμενος, ήδιστον δὲ θέαμα ών τοῖς τοῦ γεννήσαντος όφθαλμοῖς. Τί οὖν ποιήσομαι; Καταρρήξομαι τήν έσθήτα, και καταδέξομαι κυλινδεῖσθαι χαμαί, και ποτνιαῖσθαι, και δυσανασχετεῖν, και δεικνύειν έμαυτὸν τοῖς παροῦσιν οἶονεῖ παῖδά τινα ὑπὸ πληγῶν έκβοῶντα και άποσπαίροντα; Ἦ τῷ αναγ-καίω τών γινομένων προσέχων, ότι άπαραίτητος ό τοῦ θανάτου νόμος, και διὰ πάσης όμοίως ήλικίας χωρῶν, και πάντα έφεξής τὰ σύνθετα διαλύων, οὐ ξενισθήσομαι τῷ συμβάντι; οὐδ' άνατραπήσομαι τὸν νοῦν ως ὑπὸ πληγῆς άπροσδοκήτου καταρράχθεις, πάλαι προπεπαιδευμένος, ότι, θνητὸς ών, θνητὸν εἶχον τὸν παῖδα, και ότι οὐδέν τών ανθρωπίνων βέβαιον, οὐδὲ εἰς τὸ παντελές παραμένειν τοῖς κτησαμένοις πέφυκεν; Αλλά και πόλεις μεγάλαι και περιφανεῖς τῆ τε τών κατασκευασμάτων λαμπρότητι, και τῆ δυνάμει τών ένοικούντων, και τῆ λοιπῆ κατά τε τήν χώραν και τήν άγοράν εύθηνία διαπρέπουσαι, έν έρειπίοις νῦν μόνοις τής παλαιᾶς σεμνότητος τὰ σύμβολα φέρουσι. Και πλοῖον, πολλάκις έκ θαλάττης διασωθέν, και μυριάκις μὲν ταχυναυτήσαν, μυρίον δὲ φόρτον τοῖς έμπορευομένοις διακομίσαν, μιᾶ προσβολῆ πνεύματος ήφανίσθη. Στρατόπεδα δὲ κρατήσαντα μάχαις πολλάκις τών έναν 31.236 τίων, περιτραπείσης αύτοῖς τής εύημερίας, έλεινὸν θέαμα και διήγημα γέγονεν.

Ἔθνη δὲ όλα και νήσοι ἐπὶ μέγα δυνάμειωσ προελθοῦσαι, και πολλά μὲν κατά γῆν, πολλά δὲ κατά θάλασσαν έγείρασαι τρόπαια, πολὺν δὲ πλοῦτον έκ λαφύρων άθροίσασαι, ή χρόνω καταναλώθησαν, ή αίχμάλωτοι γενόμεναι, δουλείαν τής έλευθερίας ήλλάξαντο. Και όλως, όπερ αν εἴπης τών μεγίστων και άφορήτων κακῶν, ήδη προλαβών ό βίος έχει τὰ ὑποδείγματα. Ὡσπερ οὖν τὰ βάρη ταῖς ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ ροπαῖς διακρίνομεν, και τοῦ χρυσοῦ τήν διαφορὰν τῆ λίθω προστρίβοντες δοκιμάζομεν· οὔτω πρὸς τὰ έκτεθέντα ήμῖν παρὰ τοῦ Κυρίου μέτρα τήν μνήμην έπαναφέροντες, οὐδαμοῦ αν τών όρων τής σωφροσύνης έκπέσοιμεν. Ἐπειδαν οὖν σοί ποτε προσπέση τών άβουλήτων τι, μάλιστα μὲν τῷ προευτρεπισμένω τής διανοίας τήν ταραχήν μη παθεῖν, έπειτα δὲ τῆ έλπίδι τών μελλόντων κουφότερα ποιεῖν τὰ παρόντα. Ὡσπερ γάρ οι άσθενεῖς τὰ όμματα, τών άγαν λαμπρῶν τὰς όψεις άπάγοντες, έν ανθεσι και πόαις προσαναπαύουσιν· οὔτω χρή και τήν ψυχὴν μη συνεχῶς καταβλέπειν τὸ λυπηρὸν, μηδὲ τοῖς παροῦσιν άνιαροῖς προσκεῖσθαι, αλλά πρὸς τήν θεωρίαν τών όντως αγαθῶν περιάγειν αύτῆς τὸ όμμα. Οὔτω κατορθωθήσεται σοι τὸ πάντοτε χαίρειν· εάν ό μὲν βίος σοι αὐεῖ πρὸς Θεὸν άποβλέπη, ή δὲ έλπις τής αντιδόσεως κουφίζη τοῦ βίου τὰ λυπηρά. Ἦτιμάσθησ; Αλλά πρὸς τήν δόξαν, τήν διὰ τής ὑπομονῆς έν τοῖς οὔρανοις άποκειμένην, άπόβλεψον. Ἐζημιώθησ; Ἄλλ' ένατένισον τῷ πλούτῳ τῷ έπουρανίω και τῷ θησαυρῷ, δν απέθου σεαυτῷ διὰ τών αγαθῶν έργων. Ἐξέπεσεσ τής πατρίδος; Ἄλλ' έχεισ πατρίδα τήν έπουράνιον Ἱερουσαλήμ. Τέκνον απέβαλεσ;

Ἄλλ' άγγέλους έχεισ, μεθ' ών χορεύσεισ περὶ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ, και εύφρανθήσῃ τήν αἰώνιον εύφροσύνην. Οὔτως αντιτιθεῖς τοῖς παροῦσιν άνιαροῖς τὰ προσδοκώμενα αγαθά, φυλάξεισ σεαυτῷ τὸ άλυπον τής ψυχῆς και ατάραχον, έφ' ό προκαλεῖται ήμās ή νομοθεσία τοῦ Ἄποστόλου. Μήτε τὰ φαιδρά τών ανθρωπίνων πραγμάτων περιχαρείασ άμέτρους έμποιεῖτω σου τῆ ψυχῆ, μήτε τὰ λυπηρά κατηφείαισ και συστολαῖς τὸ γαῦρον αύτῆς και ὑψηλὸν ταπεινούτω. Μη γάρ οὔτω

προπεπαιδευμένος περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον, οὐδέ ποτε ἀκύμονα ζωὴν καὶ ἀτάραχον ζήσῃ. Τοῦτο δέ σοι ῥαδίως κατορθωθήσεται, ἐὰν ἔχῃς τὴν ἐντολὴν σύνοικον, τὴν πάντοτε χαίρειν σοι παραινουῦσαν· ἀποπεμπόμενος μὲν τὰ ὄχληρά τῆς σαρκὸς, συνάγων δὲ τὰς τῆς ψυχῆς εὐφροσύνας· καὶ τῶν μὲν παρόντων τὴν αἴσθησιν ὑπερβαίνων, πρὸς δὲ τὴν ἐλπίδα τῶν αἰωνίων ἀποτείνων τὴν ἔννοιαν, ὣν καὶ μόνη ἢ φαντασία ἐξαρκεῖ τὴν ψυχὴν εὐφροσύνης πληρῶσαι, καὶ τὸ 31.237 ἀγγελικὸν ἀγαλλίαμα ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐνοικίσαι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.